

Radikal moralfilosofi i våre dager

INTERVJU: Peter Singer regnes ofte blant dagens mest innflytelsesrike og kontroversielle filosofer. I dette intervjuet forteller han om sin overgang fra preferanseutilitarisme til hedonistisk utilitarisme, hvorfor dyrenes frigjørelse er relativt lettere å oppnå enn fred og sosial rettferdighet, og hvorfor et forent verdensfelleskap kan være en løsning på flere globale problemer.

Av Marta Stachurska-Kounta

[Peter Singer](#) er en australsk moralfilosof og siden 1999 Ira W. DeCamp professor i bioetikk ved Princeton-Universitetet i USA. Han er også foregangsfigur for effektiv altruisme – en sosial bevegelse som gjennom empiriske metoder og rasjonell tankegang prøver å finne de mest effektive måtene å forbedre verden på.

27. oktober i år holdt Singer den aller første årlige *Exphil-forelesningen* ved Universitetet i Oslo. Tittelen på forelesningen var «Forty Years On: Are All Animals Equal?». Temaet henviste til Singers engasjement for dyrevernstenkning siden hans banebrytende bok *Animal Liberation* kom ut i 1975. I boka argumenterer Singer for dyrs rettigheter og dokumenterer hvordan dyr utsettes for systematisk vold i kjøttindustri og forskning. Tittelen var også allegorisk og spilte på et kjent sitat fra Georg Orwells satiriske roman *Animal Farm* (norsk tittel: *Kamerat Napoleon*), der grisene rettferdiggjør sin privilegerte posisjon ved å hevde at «All animals are equal but some animals are more equal than others».

Singer er best kjent for sine radikale og kontroversielle synspunkter innen [anvendt etikk](#). Han begrunner disse synspunktene ut fra det [utilitaristiske](#) prinsipp om at handlinger må bedømmes ut fra deres konsekvenser. Alle konsekvenser er relevante, og ved å estimere den samlede effekten kan man finne hvilke handlinger som gir størst positiv effekt. Singer hevder at det viktigste målet er å minimalisere unødvendige lidelser, uansett om det dreier seg om mennesker eller dyr. Han forkaster den tradisjonelle oppfatningen om at dyr ikke har moralsk status. Isteden går han i fotsporene til [Jeremy Bentham](#) som definerer dyrs moralske status ved å påpeke at de også kan lide.

Jeg møter Singer etter forelesningen på Chateau Neuf. Tida jeg fikk til intervjuet er knapp med tanke på at Singer har så sterke meninger om de fleste tidsaktuelle etiske problemer. Det blir uansett ikke mulig å ta opp alt. Jeg ønsker også å få ham til å si noe om etisk teori. Jeg innleder med et spørsmål om hans syn på utilitarisme.

Gjennom mesteparten av ditt forfatterskap forsvarte du en variant av den utilitaristiske teorien som kalles preferanseutilitarisme. I de senere år har du begynt å forsvare en annen variant – hedonistisk utilitarisme. Hvordan skiftet du standpunkt?

– Jeg har lenge grublet over om det finnes objektiv moralsk sannhet eller om det ikke finnes objektiv moral. Da jeg ble preferanseutilitarist var jeg også non-kognitivist, med andre ord, jeg var *preskriptivist*, så jeg trodde at det ikke fantes noen objektiv sannhet, og at moralske vurderinger er et slags universelt imperativ. På en måte fulgte preferanseutilitarisme ut fra dette. I grunnen var jeg påvirket av R. M. Hare som var professor ved Oxford da jeg studerte der. Samtidig ville jeg hele tida finne ut hvilken rolle fornuften spilte i moralske vurderinger, og det var ikke så enkelt så lenge man fulgte Hares måte å se på moraliteten. Gradvis begynte jeg å tenke at objektiv moralsk sannhet er forsvarlig. På dette tidspunktet ble jeg særlig påvirket av folk som [Thomas Nagel](#) og [Derek Parfit](#). Og med en gang du påstår at moralsk sannhet kan være objektiv, blir diverse mulige objektive goder mer plausible enn tanken om å realisere visse preferanser, slik som jeg pleide å hevde tidligere. Det spilte en stor rolle at jeg beveget meg mot objektiv moral.

– Jeg startet da å samarbeide med den polske filosofen Katarzyna de Lazari-Radek, og sammen studerte vi moralteori. Katarzyna arbeidet med sin doktorgradsavhandling, og vi hadde mange samtaler om dette temaet. Henry Sidgwick er selvsagt hedonist og han diskuterer faktisk holdninger som basert på egeninteresse, som han kaller *preference views*. Han argumenterer at vi bør realisere preferanser som vi ville hatt hvis vi var rasjonelle og tenkte fornuftig. Og det er i grunnen noe jeg hadde sagt, men jeg hadde ikke utforsket dette grundigere.

– Sidgwick påstår at hvis vi tenker fornuftig, velger vi handlinger som er i tråd med objektiv moral og som også er iboende gode. Tidligere ville svaret mitt vært at det ikke finnes noe som er iboende godt i etikk. Men etter at jeg innså at det finnes noe iboende godt, fikk jeg sans for denne tanken.

– I tillegg, tror jeg, begynte jeg i større grad å anerkjenne at det ikke er uproblematisk for en preferanseutilitarist å si hva slags preferanser du bør realisere. Hva mener man med preferanser du ville hatt hvis du var rasjonell og informert? Til slutt, med en viss grad av overtalelse fra Katarzyna som opprinnelig var en større fan av Sidgwick enn jeg, konkluderte jeg at hedonistisk variant av utilitarisme tross alt var forsvarlig, og muligens sterkere enn preferanseutilitarisme.

Det er i mine øyne imponerende at en verdenskjent filosof som Singer ikke har problemer med å innrømme at han ble inspirert av en mindre kjent og yngre kollega. Samarbeidet med Katarzyna de Lazari-Radek resulterte i en felles bok *The Point of View of the Universe* som kom ut i 2014. Ifølge en av anmelderne representerer boka utilitarismens viktigste manifestet siden 1800-tallet da klassisk utilitarisme hadde sin gullalder.

LES OGSÅ: Røff guide: [Peter Singer](#)

Kritikk av «spesiesismen»

Inntrykkene etter å ha lest *Animal Liberation* og etter forelesningen sitter dypt. Det er vanskelig å ikke være enig med Singer om at det er umoralsk å påføre dyr enorme smerter. Og at vi alle er med på å opprettholde denne tilstanden først og fremst gjennom hva vi velger å spise. Singer kaller

denne holdningen for *spesiesismen*, eller artsjåvinisme, fordi det mennesker egentlig gjør er å diskriminere andre arter. Singer er ikke redd for å understreke at holdningen har mye til felles med rasisme og sexisme. Ikke rart at bokas mektige budskap har inspirert mange lesere til å bli vegetarianer eller veganer.

Men jeg er også litt skeptisk til noen av påstandene. Kanskje fordi jeg ikke pleier å ha så stor tro på utopiske visjoner?

I din bok Animal Liberation skriver du at det er relativt lettere å redusere lidelser som mennesker påfører dyr enn å hindre krig, sosial urettferdighet, ekstrem fattigdom eller arbeidsledighet. Kan du utdype denne påstanden?

Singer smiler litt når han hører spørsmålet.

– Vel, siden vi ikke har oppnådd dyrs frigjøring de siste førti årene, burde jeg muligens tatt denne setningen opp til revurdering. Det er godt mulig. Jeg mente likevel at dette egentlig ikke skulle bli noe stort problem.

– Vi trenger ikke å spise dyr, så vi kunne like godt avvikle kjøttindustrien. Dette ville bety en betydelig reduksjon av lidelser, og det ville ikke skade noen, ikke sant? Det ville være bra for dyr, bra for menneskers helse, bra for naturmiljøet. Vi ville også ha mer korn å gi til folk.

– Men hvordan kan vi stoppe krig? Noen vil si at vi må alle bli pasifister. Greit. Betyr det at vi må nedruste? For noen land, spesielt de som har mektige og uforutsigbare naboer, er nedrustning neppe en måte de kan unngå en krig på. Derfor mener jeg at det er mye vanskeligere å finne ut hvordan vi kan bidra til at det ikke blir flere kriger enn å tenke hvordan vi kan redusere dyrs lidelser. Når det gjelder behandling av dyr, i motsetning til bekjempelse av krig, vet vi hva vi kan gjøre.

Hvordan vil du overbevise en vanlig person til å bry seg mer om dyr når man daglig er bombardert av grusomme nyheter om mennekelig lidelse som et resultat av krigshandlinger eller moderne slavedrift?

– Først og fremst ville jeg overbevise denne personen om å gjøre noe for å redusere lidelse, å gjøre sitt beste for å redusere lidelse. Og da ville det oppstå et spørsmål om hva du kan gjøre. Som sagt tidligere, er det lettere å finne ut hva man kan gjøre i enkelte tilfeller enn i andre. Dyrevelferd er en av disse tingene du kan gjøre. Du kan stoppe å støtte kjøttindustri ved å ikke lenger kjøpe deres produkter. Du kan også gi penger til dyreverngrupper. En annen ting er å gi penger til organisasjoner som hjelper mennesker som lever under ekstrem fattigdom.

Men er ikke effektiv altruisme som inkluderer dyrevelferd utover det en helt vanlig person er i stand til å bry seg om? I våre dager bør vi som konsumenter passe godt på alt det vi kjøper i butikker,

hvis vi vil unngå å handle moralsk uriktig. Dette gjelder ikke bare kjøttindustri, men ikke minst all produksjon under uutholdelige arbeidsforhold. For kort tid siden ble det kjent at en del tomatprodukter i norske butikker stammer fra mafiastyrte plantasjer i Italia som har utnyttet afrikanske migranter, for å ta et eksempel fra den siste tiden.

– Vel, det er mange forskjellige saker. Du kan sikkert rangere dem etter viktighet, og etter hvor mye lidelse du kan redusere. Tar man for eksempel et konsumentvalg om å kjøpe klær produsert i utviklingsland, synes jeg at det er vanskeligere å vite hva som er riktig enn det er i et dyrevernhensende. For noen år siden ble det gjort store avsløringer om barnearbeid, og folk begynte å boikotte firmaer som brukte barnearbeidere. Da disse firmaene stoppet å bruke barnearbeidere, endte mange av disse barna som ofre for menneskehandel og ble utnyttet til prostitusjon. Det er virkelig ikke så enkelt å bidra til å redusere lidelse i visse tilfeller. Jeg mener ikke at jeg ikke ville støttet slike boikotter; noen av dem er berettiget, men ikke alle.

– Når det gjelder lidelser som dyr blir påført av mennesker i kjøttindustri, så vet vi at det er galt, og allikevel skjer det i full åpenhet. Men hvis det er afrikanske migranter som blir utnyttet til slavearbeid, er det ulovlig. Selv om loven ikke er håndhevet, kan man i alle fall forvente at hvis nyheter som denne når offentlighet, blir det satt en stopper for dette. I hvert fall til det dukker opp et annet sted.

LES OGSÅ: [Masterclass i filosofi](#) • [Skillelinjer og utvikling i dyrevernetikken](#)

Moralsk plikt til å hjelpe ekstremt fattige

Singers aktivisme handler ikke bare om å fremme dyrevelferd. Allerede tre år før utgivelsen av *Animal Liberation* publiserte han et like tankevekkende essay «Famine, Affluence, and Morality». Inspirert av hungersnøden til flyktingene som følge av den bangladeshiske frigjøringskrigen, retter Singer fokus mot velstående personers moralske forpliktelse til å donere langt mer ressurser til humanitære saker enn hva som anses som vanlig i den vestlige kulturen. Til en viss grad kan essayet også sees som et tilsvarende til [John Rawls' A Theory of Justice](#) (1971). Flere år senere skal Singer ha uttalt seg om at han var forbauset over at en bok med denne tittelen kunne unngå å diskutere urettferdigheten ved de ekstreme ulikheter mellom de rike og de fattige på tvers av forskjellige samfunn. For Singer er det nemlig direkte umoralsk å ikke hjelpe andre når de står i fare for å dø, så lenge vi kan gjøre det uten at det går nevneverdig utover vår egen eller våre nærmestes velferd. Singer videreutviklet denne ideen i en senere bok *The Life You Can Save: Acting Now to End Poverty* (2009). Han har også etablert en organisasjon, *The Life You Can Save*, som fremmer de mest effektive initiativene til å redusere lidelse og tidlig død for mennesker som lever i ekstrem fattigdom. Selv donerer Singer en tredjedel av sin inntekt til effektive veldedige organisasjoner.¹

Globalisering gjør at moralsk kosmopolitisme virker som den eneste riktige. Her er jeg enig med Singer. Men jeg har også sans for Rawls' mer pragmatiske tilnærming. Dagens internasjonale system er basert på suverene stater. Og selv om det utvilsomt er moralsk riktig å hjelpe mennesker

på tvers av grenser, så kan man ikke ignorere at et system av suverene stater gjør det vanskeligere å kontrollere effektiviteten av bistandshjelpen, og å estimere om den samlede effekten av bistandshjelpen vil gi størst positiv effekt.

I flere år har du argumentert for at de velstående har en moralsk plikt til å hjelpe nødlidende mennesker, også i andre deler av verden. For å synliggjøre dette, har du kommet med et tankeeksperiment som henviser til en moralsk plikt til å redde et barn som er i ferd med å drukne i en liten dam foran våre øyne. Det eneste vi risikerer ved å redde barnet er å søle til klærne eller komme for sent til en avtale. Noen kritikere har påpekt at den komplekse årsakssammenhengen mellom velstående individer og de fjerntboende fattige gjør at tankeeksperimentet spiller fallitt i denne sammenhengen. Hvordan forholder du deg til denne typen kritikk?

– For det første, det er en analogi og ingen analogi er perfekt i alle henseender. Spørsmålet er om det holder i de viktigste moralske aspekter. Svaret er ja.

– Jeg mener det er åpenbart mer sammensatt å yte bistand til en person i nød enn å redde et barn fra drukning. Men det trenger ikke alltid å være så sammensatt.

– Hvis du tar det eksemplet jeg har nevnt i min forelesning om å dele ut myggnett mot malaria, er det ikke så sammensatt. Jeg gir penger til en malariaorganisasjon; denne organisasjonen bruker penger til å kjøpe myggnett og å ansette folk som skal dele ut myggnett og veilede familier hvordan man bruker dem. Det har blitt gjort undersøkelser der hvor de har myggnett og der hvor de ikke har myggnett, og disse undersøkelsene viser at det er flere barnedød der hvor de ikke har myggnett. Så det er mer sammensatt, men du kan fremdeles være sikker på at din pengestøtte kommer til å hjelpe nødlidende mennesker og redde liv.

Vanligvis når bistandshjelpen ikke de fattige direkte, men er formidlet gjennom andre parter som fungerer som mellommenn. Du fokuserer på effektiviteten av bistandsorganisasjoner. Hva med myndighetene i de fattige landene?

– Du trenger ikke å gå gjennom regjeringer. Mange av disse bistandsorganisasjonene jobber direkte med grasrotorganisasjoner i utviklingslandene.

Men det er jo ofte ett og samme system. Regjeringer i utviklingslandene tillater et samarbeid på grasrotnivå fordi de uansett får sin del av kaka gjennom andre kanaler.

– Du kan gjerne ha en debatt om hele systemet snarere enn om bistand og hvilken effekt den har. Min kollega fra Princeton, Angus Deaton har skrevet om dette. Jeg mener at han stiller noen gode spørsmål. Mitt svar til dette ville likevel vært at det er bedre å reformere systemet enn å avskaffe det. Muligens er det noen regjeringer som er så korrupte at vi ikke bør gi dem bistandspenger. Det ville være en vanskelig avgjørelse fordi du samtidig ville påføre lidelse på folk som ikke er en del av

det korruperte systemet. Jeg tror likevel at det kunne bli en fornuftig avgjørelse hvis det dreide seg om en veldig korrupert regjering. Dine ressurser, som alltid er begrenset, ville muligens komme til større nytte i et annet land.

Ser du på effektiv altruisme som en universell filosofi, eller er det en filosofi beregnet for medlemmer av de velstående samfunnene?

– Jeg ville sagt at den er universell i den forstand at den alltid er aktuell der det er mennesker som lever i overflod og bruker penger på ting de egentlig ikke trenger for å trives og andre mennesker som lever i ekstrem fattigdom. De som lever i overflod bør yte effektiv hjelp til dem som lever under ekstrem fattigdom. Dette er et universelt utsagn. Sånn sett er den universell. Den gjelder ikke hvert menneske, selvfølgelig, men den gjelder hvert menneske i en sammenlignbar moralsk relevant situasjon.

Tror du at et forent verdensfelleskap, noe du drøfter i din bok One World, kan være en løsning på globale problemer vi møter i dag?

– Det ville løse mange av disse problemene. Det ville løse problemer knyttet til klimaendringer. Hvis vi handlet i felleskap, ville vi sikkert skjønne at vi må gjøre noe til beste for alle andre. Det ville løse problemer knyttet til ekstrem fattigdom fordi de rike ville gjøre mer, og de ville ikke finne seg i at ekstrem fattigdom rammet folk innen deres eget felleskap. Jeg tror ikke de ville tolerere så ekstrem fattigdom. Det ville selvfølgelig fremdeles være et skille mellom de rike og de fattige, men de ekstremt fattige ville få mer hjelp. Jeg tror det ville være en bedre verden hvis man kunne løse noen av disse store problemene. Men vi har sett, blant annet gjennom [Brexit](#) og Trumps valgseier, at det er mye motstand mot å danne ett felleskap. Jeg har ingen illusjoner om at denne ideen gjør særlig fremgang så lenge Trump er ved makta.

Men alt i alt er du optimistisk?

– Ja, det er jeg. Fordi vi gjør framskritt. Vi er på vei i riktig retning selv om det tar mer tid enn jeg skulle ønsket.

På vei hjem kan jeg ikke la være å tenke på intervjuet. Selv om jeg ikke er enig i alt Singer fremmer, har jeg stor respekt for hans dyrerettighetsaktivisme og hans ekte interesse for de nødlidende. Samtidig er jeg ikke så optimistisk som Singer. Jeg tror for eksempel ikke at et forent verdensfelleskap vil være en løsning på dagens globale utfordringer fordi det snarere vil bringe med seg andre, muligens enda større farer. Mitt inntrykk er at Singer undervurderer noen relevante faktorer som potensielt kan forstyrre hans måte å estimere hvilke handlinger som gir størst positiv effekt. Jeg lurer på om det har noe å gjøre med at han egentlig er fanget mellom to roller: som moralfilosof og som aktivist.

LES OGSÅ: [Når dyr lider](#) • [Forflytning og felleskap](#)

Noter

¹ <https://www.thelifeyoucansave.org/about-us> The Life You Can Save (sist besøkt 13. november 2017)

Litteratur

De Lazari-Radek, K. & P. Singer, *The Point of View of the Universe* (Oxford, 2014)

Rawls, J., *A Theory of Justice* (Harvard, 1971)

Schmidtz, D., «Islands in a Sea of Obligation: An Essay on the Duty to Rescue». *Law and Philosophy*, 19 (2000): 683-705.

Schultz, B., Anmeldelse av K. de Lazari-Radek & P. Singer, *The Point of View of the Universe* i: *Notre Dame Philosophical Review*. Tilgjengelig på <http://ndpr.nd.edu/news/he-point-of-view-of-the-universe-sidgwick-and-contemporary-ethics/> (sist besøkt 8. november 2017)

Singer, P., *Animal Liberation* (London, 2015)

Singer, P., «Famine, Affluence, and Morality». I T. Pogge & K. Horton (red.), *Global Ethics: Seminal Essays*, 1-14 (St. Paul, 2008). Første gang publisert i *Philosophy and Public Affairs* 1 (1972): 229-43.

Singer, P., *One World. The Ethics of Globalization*. Andre utgave (New Haven & London, 2004)

Singer, P., *The Life You Can Save: Acting Now to End World Poverty* (London, 2009)

Wenar, L., «What we owe to distant other». *Politics, Philosophy & Economics* 2(3) (2003): 283-304.